

ВІДГУК

офіційного опонента

**доктора економічних наук, професора Сідельникової Лариси Петрівни
на дисертаційну роботу Марченко Людмили Іванівни
на тему «Новітня парадигма фіскальної політики
в умовах цифрової трансформації суспільства»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук
за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит**

На підставі вивчення кандидатської дисертації та опублікованих за дослідженою темою наукових праць здобувача, а також матеріалів про апробацію і практичне впровадження результатів, виконаного Марченко Людмилою Іванівною наукового дослідження, можна зробити висновок про актуальність та ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, достовірність та наукову новизну одержаних результатів, повноту їх викладу в опублікованих працях та визначити загальну оцінку проведеного дисертаційного дослідження.

Актуальність теми дослідження

В сучасному суспільстві надзвичайно стрімко поширюється діджиталізація соціально-економічного середовища. Нові суспільні реалії диктують необхідність втілення цифрових технологій практично у всі сфери буття. З одного боку, це спрощує багато процесів, скорочує час на їх здійснення; з іншого – забезпечує економію ресурсів.

Не є винятком і фіскальна сфера, яка активно трансформується під впливом діджиталізації. Новітні цифрові технології запроваджуються як державними органами у процесі використання інструментів фіскальної політики, так і суб'єктами господарювання у процесі обліку господарської діяльності, розрахунку, декларування та сплати податків. Однією з передумов

інтенсивнішого впровадження таких процесів стали карантинні обмеження, викликані пандемією COVID-19. Відсутність можливості живого спілкування інтенсифікувала впровадження електронних сервісів у фіскальній царині.

Разом з тим, світовий досвід застосування цифрових технологій у сферах формування та використання фінансових ресурсів держави свідчить про наявність невикористаних можливостей в Україні та змушує звернути увагу на потенційні ризики окресленої сфери. Так, інтенсифікація електронної комерції та можливість використання в розрахунках електронних платіжних одиниць є вагомою загрозою несплати податків. З іншого боку, впровадження машинних алгоритмів може значно спростити і мінімізувати ризики у сфері адміністрування податків, здійснення державних закупівель, планування видатків держави тощо.

Беручи до уваги невелику кількість наукових публікацій у цій галузі, зазначимо, що питання впровадження та ефективності використання цифрових технологій у фіскальній сфері потребують подальшого поглиблення через фрагментарність вивчення теоретичних і практичних аспектів цієї проблематики, недосконалість і перманентні зміни податкового та бюджетного законодавства. Усе це свідчить про актуальність теми дослідження, обраної здобувачем, необхідність подальшого вивчення можливостей та ризиків діджиталізації фіскальної царини з урахуванням інтересів як органів державної влади, так і суб'єктів господарювання та населення, а також обумовлює важливість та своєчасність дисертаційної роботи Марченко Людмили Іванівни.

Зв'язок дисертаційної роботи з науковими програмами, планами, темами

Матеріали дисертації є складовою науково-дослідної роботи кафедри податків та фіскальної політики Західноукраїнського національного університету за темою: «Діджиталізація фіскального простору в контексті забезпечення національної безпеки України» (державний реєстраційний номер 0121U109486). У межах виконання теми автором розроблено теоретико-концептуальні підходи до цифрової трансформації фіскального простору держави в контексті

забезпечення ефективного функціонування всіх його суб'єктів.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації

Дисертація Марченко Людмили Іванівни вирізняється самостійністю та завершеністю. Відповідно до обраного напрямку дослідження, автором чітко визначено мету та сформульовано основні завдання наукової роботи. Прослідковується тісний взаємозв'язок поставлених завдань, наукової новизни та сформульованих висновків. Аналіз структури і змісту дисертації та автореферату засвідчує системний характер виконаного дослідження та дозволяє зробити висновок про те, що поставлена дисертантом мета в цілому досягнута, завдання як на теоретичному, так і на практичному рівнях вирішені, а наукові положення, висновки і рекомендації, які містяться у дисертаційній роботі, в сукупності дозволяють вирішити важливе наукове завдання, спрямоване на удосконалення фіскальної політики в умовах цифрової трансформації суспільства.

Наукові положення дисертаційної роботи базуються на творчому осмисленні результатів досліджень, проведених вітчизняними та зарубіжними вченими, які здійснили вагомий внесок у створення наукового підґрунтя вирішення проблем в напрямі формування новітніх підходів до формування і реалізації фіскальної політики в умовах цифровізації суспільства.

У вирішенні поставлених завдань автором використано широке коло сучасних методів дослідження: історико-логічний, діалектичний методи пізнання, методи теоретичного узагальнення і порівняння, економетричного моделювання, системний підхід, абстрактно-логічний тощо.

Аналіз змісту дисертації, автореферату та опублікованих праць підтверджує достатній ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, що містяться у дисертації та виносяться на захист. Аргументованість і достовірність наукових положень, висновків та рекомендацій, поданих автором у дисертації, ґрунтуються на використанні

конкретного переліку монографічної та періодичної літератури, законодавчих актів і регламентів контролюючих органів, аналізу офіційної статистичної інформації органів центральної виконавчої влади України.

Наукова новизна результатів, одержаних особисто здобувачем та поданих на захист

Наукова новизна проведеного наукового дослідження полягає в удосконаленні науково-методичних підходів щодо розроблення новітньої парадигми фіскальної політики України в умовах цифрової трансформації суспільства та виробленні пропозицій науково-практичного характеру для її реалізації в сучасних умовах.

Грунтовним науковим поступом у сфері обґрунтування сутності фіскальної політики є удосконалення підходів до визначення цього поняття (с. 22), яке сформульовано автором як симбіоз фінансових, економічних, правових, адміністративних заходів держави та органів місцевого самоврядування у сфері управління доходами й видатками бюджетів з метою забезпечення сталого економічного розвитку, стимулювання інвестиційно-інноваційної активності, підвищення соціальної справедливості в оподаткуванні фізичних та юридичних осіб у контексті поліпшення добробуту населення. Варто погодитися з автором, що таке визначення найточніше визначає природу та призначення фіскальної політики в сучасних умовах.

У продовження цього доцільно зазначити про влучне авторське бачення наукових підходів до формування новітньої парадигми фіскальної політики держави (с. 173, с. 177), які, на відміну від тих, що застосовують нині, в умовах інтенсифікації та дифузії інформаційних технологій і електронних сервісів дають змогу ефективно функціонувати дуальному фіскальному простору. Це сприяє, з одного боку, інноватизації та модернізації фіскального адміністрування у контексті здійснення контрольних-моніторингових функцій податковими органами, а з іншого – поліпшенню інформаційно-сервісного супроводу податкових розрахунків і процедур декларування податкових зобов'язань

платниками податків.

Заслужують на увагу сформовані здобувачем організаційно-інституційні засади цифровізації фіскального простору держави в контексті його архітекτονіки (с. 24-25, с. 39), що дало змогу дослідити транспарентність взаємодії його суб'єктів (фіскальних органів, платників податків, споживачів суспільних благ), сформулювати систему формальних (інформаційне середовище) і неформальних (соціальні норми та фактори) інституцій, з'ясувати проблеми в інституційному забезпеченні цифровізації фіскального простору та розробити рекомендації щодо їхнього усунення.

В роботі сформовано концептуальні засади формування загальнодержавної інформаційної системи фіскального адміністрування, які, на відміну від наявних, ґрунтуються на цифровізації облікової політики суб'єктів господарської діяльності, процесів розрахунку податкових зобов'язань, процедур декларування й сплати податків та зборів, і дають змогу в агрегованому вигляді акумулювати податкову інформацію з метою спрощення й уніфікації контрольних-моніторингових дій податкових органів (с. 46).

Важливим науковим здобутком автора є спроби пошуку алгоритмів оподаткування доходів та майна громадян, які декларуються (с. 110, с. 118, с. 120). Надзвичайно слушною є пропозиція щодо запровадження в алгоритмі функціонування системи електронного декларування автоматичного механізму розрахунку й сплати податків після введення платником величини бази оподаткування та модуля верифікації оподаткування задекларованого доходу чи майна.

В роботі набули подальшого розвитку науково-організаційні підходи до модернізації фіскального регулювання електронної комерції, які враховують міжнародні зобов'язання України та ґрунтуються на встановленні чітких правил розподілу й оподаткування прибутків, отриманих від транскордонної діяльності та протидії ухиленню від сплати податків шляхом переведення прибутків багатонаціональних компаній до юрисдикцій з низьким рівнем оподаткування (с. 163-164). Даний напрям наукового пошуку та сформовані

рішення виявлених проблем є надзвичайно актуальними в умовах активізації електронної комерції.

Цікавим з теоретичної та практичної точок зору є дослідження детермінант впливу трансформації фіскальної політики на соціально-економічний розвиток держави (с. 86-108), які обґрунтовують необхідність використання цифрових технологій і електронних сервісів для забезпечення прозорості та достовірності бюджетно-податкової інформації й ефективної комунікації економічних агентів з податковими органами (с. 30, с. 38, с. 84-85). Це сприятиме поліпшенню моніторингу та підвищить ефективність контролю за бюджетними видатками в контексті забезпечення пріоритетів суспільного розвитку.

Елементи наукової новизни, що містяться у зазначених вище здобутках, отримані здобувачем особисто.

Повнота висвітлення сформульованих у дисертації положень, висновків і рекомендацій в опублікованих автором працях

За темою дисертаційної роботи опубліковано 13 наукових праць, зокрема: 4 публікації – у наукових фахових виданнях України, 1 публікація – у виданні іншої держави, що належить до Європейського Союзу (Латвія), 8 праць – апробаційного характеру. Загальний обсяг опублікованих праць становить 4,91 д. а. (особисто автору належить 3,88 д. а.). Такі показники відповідають вимогам МОН України до опублікування результатів дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук.

Детальне вивчення наукових праць Марченко Л.І. дозволяє зробити висновок про те, що результати дисертаційного дослідження повною мірою оприлюднені до захисту дисертації.

Публікації автора повністю відображають основні наукові результати і висновки, сформульовані у дисертаційній роботі. Автореферат дисертації відображає структуру та логіку викладення матеріалу дослідження, за змістом відповідає основним положенням та висновкам, що наведені у дисертаційній роботі.

Теоретична та практична значущість наукових результатів

Проведене дослідження становить науковий і практичний інтерес, що полягає в науковому обґрунтуванні пропозицій нормативного характеру, які можуть слугувати методологічною і практичною основою визначення цілей та інструментарію фіскальної політики України в умовах цифрової трансформації суспільства, в економіко-аналітичній і прогностичній роботі органів державного та місцевого управління.

З погляду практичної цінності одержаних результатів, слід зазначити, що окремі рекомендації автора впроваджені в практичну діяльність Комітету Верховної Ради України з питань фінансів, податкової та митної політики (довідка №126-01/1162 від 17.10.2022 р.), Головного управління Державної податкової служби України в Тернопільській області (довідка №11825/6/19-00-01-01-06 від 20.10.2022 р.), Міністерства цифрової трансформації України (довідка №1/11-5-М-134-23-72-2023 від 16.01.2023 р.).

Науково-теоретичні положення дисертації використовуються у навчальному процесі Західноукраїнського національного університету при викладанні навчальних дисциплін «Податкова система», «Фіскальне адміністрування», «Адміністрування податків», «Податки та фіскальна політика», «Цифрові технології декларування податкових зобов'язань» (довідка № 126-28/142 від 30.01.2023 р.).

Відсутність (наявність) академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації

Результати аналізу змісту дисертації та публікацій Л.І. Марченко за темою дисертаційної роботи підтверджують повне викладення основних наукових положень, дотримання здобувачем принципів академічної доброчесності у процесі підготовки кандидатської дисертації. По тексту роботи наявні посилання на джерела наукової літератури та статистичної інформації, яка використовується у емпіричних дослідженнях. У дисертаційній роботі не виявлено порушень академічної доброчесності, усі посилання на джерела

зроблено з дотриманням норм законодавства про авторське право.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації

Відзначаючи позитивні сторони дисертаційної роботи та авторський підхід до вирішення поставленої проблеми, слід звернути увагу на окремі недоліки та дискусійні положення, які потребують додаткової аргументації.

1. Цікавим та обґрунтованим, на нашу думку, є авторське визначення фіскальної політики як симбіозу фінансових, економічних, правових, адміністративних заходів держави та органів місцевого самоврядування у сфері управління доходами й видатками бюджетів (с. 22). Разом з тим, акцент в роботі зроблений на новітніх цифрових технологіях формування доходів бюджету, в той час, як діджитальні платформи в галузі бюджетних видатків (як, наприклад, електронна система публічних закупівель Prozorro) залишилися поза увагою автора.

2. У другому розділі дослідження проведено актуальний компаративний аналіз процесів формування, розподілу та використання бюджетних ресурсів (параграф 2.1). Цей аналіз включає динаміку формування доходів бюджету в розрізі окремих складових, здійснення видатків тощо. Безумовно підкреслюючи важливість такого дослідження, вважаємо, разом з тим, що в контексті цифрової трансформації фіскальної сфери актуальним є більш глибоке обґрунтування причинно-наслідкових зв'язків між імплементацією цифрових технологій у процеси формування й використання бюджетних ресурсів та фіскальною ефективністю цих процесів.

3. На с. 158-163 дисертації автор розглядає проблематику гармонізації механізмів адміністрування ПДВ, яка виникла у зв'язку з впровадженням у ЄС «єдиного вікна» (OSS – One Stop Shop), що є доречним в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів. Водночас, з тексту роботи не є повною мірою зрозумілою авторська оцінка проблемних аспектів функціонування системи електронного адміністрування ПДВ в Україні, які пов'язані з блокуванням податкових накладних тощо.

4. На с. 163 дисертаційної роботи здобувач цілком слушно наголошує, що однією з найсуттєвіших проблем оподаткування суб'єктів електронної комерції є неспроможність податкових органів забезпечити ефективний контроль за дотриманням ними податкового законодавства внаслідок відсутності відповідного інструментарію. В цьому контексті, доцільними, на нашу думку, були б пропозиції автора щодо шляхів зниження податкових ризиків та посилення податкового контролю за поширеною в Україні Інтернет-торгівлею, як складовою електронної комерції.

5. В роботі представлено структурно-логічну схему новітньої парадигми фіскальної політики держави в умовах цифрової трансформації з детальним описом її ефектів, наслідків та графічним зображенням самої парадигми фіскальної політики (с. 176), яка безперечно заслуговує на увагу. Разом з тим, вважаємо, що в розуміння парадигми фіскальної політики в цьому випадку доцільно також включити інтереси споживачів суспільних благ.

6. В роботі містяться деякі неточності в інтерпретації термінології законодавчо-нормативної бази. Так, на нашу думку, неповною мірою коректним є ототожнення принципів фіскальної політики (с. 26 дисертації) з принципами податкового законодавства (ст. 4 Податкового кодексу України), адже фіскальна політика не обмежується лише податковою складовою.

Проте, наведені зауваження у більшості носять дискусійний характер та не знижують загальної позитивної оцінки теоретичної і практичної цінності дисертаційної роботи. Здобувач продемонстрував гарне розуміння та відчуття актуальності проблематики. Дисертаційна робота є кваліфікованою науковою працею, виконаною автором особисто, характеризується єдністю і логікою викладення, містить науково обґрунтовані теоретичні результати і методичні положення, які мають безперечно корисну практичну значущість в науковій сфері і національній економіці.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Марченко Людмили Іванівни на тему «Новітня

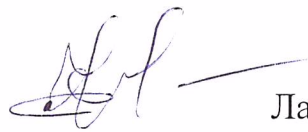
парадигма фіскальної політики в умовах цифрової трансформації суспільства» є завершеною науковою роботою, яка присвячена вирішенню актуальної проблеми підвищення ефективності фіскальної політики в умовах діджиталізації суспільних відносин. Подана до захисту дисертаційна робота написана науковим стилем, матеріал викладений у логічній послідовності, висновки науково обґрунтовані та підтверджені результатами спостережень.

Тема дисертаційної роботи, об'єкт та предмет дослідження, її зміст, сформульовані положення та висновки відповідають паспорту спеціальності 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит. Основні наукові положення, висновки та практичні рекомендації достатньою мірою висвітлені у публікаціях автора. Зміст автореферату у повному обсязі відображає основні наукові положення, висновки та практичні рекомендації дисертаційної роботи.

На підставі викладеного можна зробити висновок про те, що дисертація Марченко Людмили Іванівни на тему «Новітня парадигма фіскальної політики в умовах цифрової трансформації суспільства» відповідає вимогам Міністерства освіти і науки України, зокрема п.п. 9, 11, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 (зі змінами та доповненнями), а її автор - Марченко Людмила Іванівна - заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит.

Офіційний опонент:

Доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри фінансів,
обліку та оподаткування
Херсонського національного
технічного університету

Лариса СІДЕЛЬНИКОВА

Підпис д.е.н., професора Сідельникової Л.П.
підтверджую:

В.о. начальника відділу кадрів ХНТУ

Марина БОВСУН